

بسم رب الشهداء و الصّديقين

با توجه به همزمانی هفته دفاع مقدس و شکست حصر آبادان ، در این گفتار تلاش شده است تا با گوشه ای از رویداد ها و افتخار آفرینی های غیور مردان کشورمان برای حفظ این مرز و بوم در عملیات غرور آفرین ثامن الائمه علیه السلام آشنا شویم. همچنین جهت استفاده بهتر ، متن به صورت فایل های کوچکتر تهیه شده است و هر روز گوشه های از آن تقدیم می گردد.

عملیات ثامن الائمه علیه السلام

(شکست حصر آبادان)

در دورترین منطقه جنوب غربی ایران، جزیره ای به نام آبادان قرار دارد که از جنوب، آب های گرم خلیج فارس و از شمال و مشرق رودخانه های کارون و بهمنشیر و از غرب، اروندرود آن را در برگرفته اند. اروندرود - که تنها رودخانه قابل کشتیرانی در ایران است و تا پیش از جنگ تحمیلی عراق علیه ایران، بنادر بزرگ و فعال خرمشهر و آبادان در مسیر این آبراه واقع بوده اند. آبادان را از عراق جدا می کند. تاریخ شهرآبادان با تاریخ صنعت کشورمان و به ویژه پالایشگاه آن گره خورده است.

محاصره شهر آبادان

پس از تجاوز عراق در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹ و اشغال سریع بخش هایی از خاک ایران، خرمشهر مهم ترین شهر بندری ایران، پس از ۴۰ روز مقاومت دلیرانه، با خیانت آشکار لیبرال ها و منافقین، به دست دشمن افتاد. پس از سقوط خرمشهر، رژیم عراق در صدد برآمد تا جزیره آبادان را هم اشغال کند و تلاش کرد تا از طریق شرق کارون و شمال بهمنشیر وارد آبادان شود، زیرا عبور از این قسمت آسان تر از عبور از رودخانه کارون در جنوب خرمشهر بود. با چنین وضعیتی آبادان در یک محاصره ۳۳۰ درجه ای قرار می گرفت و عبور از رودخانه بهمنشیر می توانست آن را با خطر جدی روبه رو کند. دشمن می پنداشت اگر بتواند از این رودخانه بگذرد، آبادان را برای همیشه از آن خود کرده است.

عراقی ها برای تصرف آبادان در ۸ آبان ۱۳۵۹، در منطقه ذوالفقاری روی رودخانه بهمنشیر پل شناور نصب و با عبور دادن قسمتی از نیروهای خود، وارد جزیره آبادان شدند و از آن جهت منطقه ذوالفقاری را انتخاب کرده بودند که با استفاده از پوشش نخلستان ها بتوانند از دید رزمندگان اسلام دور مانده و به راحتی وارد شهر گردند.

عملیات ثامن الائمه علیه السلام گر چه به عنوان یکی از چهار عملیات بزرگ و برجسته در چارچوب سلسله تلاش هایی که برای آزاد سازی مناطق اشغالی انجام گرفت، به شمار می رود ولی این عملیات به منزله «نقطه عطف» و «حلقه واسط» برای انتقال استراتژی جنگ از وضعیت گذشته به وضعیت جدید بود. سردار محسن رضایی در این باره می گوید:

عملیات ثامن الائمه علیه السلام نقطه عطف است و به عنوان مبداء آغاز استراتژی مرحله دوم جنگ است و یکی از نقاط اعتماد به نفس در استراتژی مرحله دوم، عملیات ثامن الائمه علیه السلام بود که حلقه واسط و مبداء تحول بود.

رزمندگان اسلام شبانه سلاح بر دوش، پیاده و سواره به منطقه شتافتند و با جانبازی و فداکاری بسیار، چنان مقاومتی از خود نشان دادند که دلاوری ها و شجاعت های آنان در این منطقه به نام «حماسه ذوالفقاری» به عنوان برگ زرینی در تاریخ دوران دفاع مقدس به ثبت رسید. در این نبرد ۲۸۰ نفر از نیروهای بعثی به هلاکت رسیده و ۱۳۰ نفر به اسارت در آمدند و رزمندگان ایران توانستند از نفوذ نیروهای دشمن به شهر آبادان جلوگیری به عمل آوردند.

نیروهای عراقی بعد از این شکست، سعی کردند از طرف فیاضیه (بین ایستگاه ۱۲ و خرمشهر) به سمت آبادان پیشروی کنند که در این منطقه نیز با مقاومت دلاورمردان اسلام مواجه و مجبور به عقب نشینی شدند. این عملیات تا ۱۸ آبان ۱۳۵۹، ادامه داشت و سرانجام نیروهای بعثی از روستای نخلستان عبادی نیز پاکسازی و تا ۴ کیلومتری شمال رودخانه بهمنشیر مجبور به عقب نشینی شدند.

بعد از این حماسه، جهاد سازندگی موفق شد، جاده ای در میان باتلاق های اطراف آبادان احداث کند. این جاده نیروهای دشمن را دور می زد و به جاده آبادان - ماهشهر وصل می شد. از طریق این جاده که به جاده وحدت معروف بود، تدارکات نظامی نیروهای ایرانی آسان تر و سریع تر انجام می گرفت.

به دنبال صدور فرمان امام خمینی (ره) در چهاردهم آبان ۱۳۵۹، مبنی بر این که:

حصر آبادان باید شکسته شود

نیروهای مسلح تمام تلاش و امکانات خود را برای شکستن محاصره آبادان به خاطر اجرای فرمان امام خمینی(ره) به کار بستند.

صدام که خود را ناتوان از تصرف آبادان می دید، بعد از یازدهمین نشست سران عرب در «امان» که در ۶ آذر ۱۳۵۹، تشکیل شد، چنین گفت:

ما نمی خواهیم کشورگشایی کنیم. ما فقط می خواستیم، تهدید ایران را از شهرهای خود دور سازیم!

این گفته بیانگر ناتوانی عراقی ها در پیشروی، در خاک ایران بود.

مقام معظم رهبری در مورد تاثیر سخنان امام (ره) در نجات آبادان چنین فرمودند:

آبادان در معرض حمله و خطر بود، مثل خونین شهر، منتهی همین تاکید امام که تکلیف شرعی کردند که مبادا آبادان سقوط بکند، نیروهای رزمنده را که در آن جا بود، تقویت کردند. البته در آبادان سپاه آن روز برتر از ارتش بود. بعداً ارتش هم در آبادان مستقر شد و در یک مورد که نیروهای دشمن از بهمنشیر عبور کردند و وارد جزیره آبادان شدند، بسیج توده ای مردم و شرافت نظامی عده ای از نظامیان ما حماسه آفرید و عراقی ها را در جایی که واقعاً بیرون کردن دشمن از آن جا بسیار دشوار بود، کوبیدند. عده ای را کشته و تار و مار کردند و عده ای را به داخل رودخانه انداختند و عده ای هم که توانستند، فرار کردند. عامل اصلی در حفاظت از آبادان همان فرمان امام بود و داغی که از سقوط نیمی از خونین شهر در دل برادران وجود داشت.

منطقه عملیات

منطقه عملیات ثامن الائمه علیه السلام در شرق رودخانه کارون و در حد فاصل شمال شهر آبادان و جنوب منطقه دارخوین قرار داشت و شامل سرپل دشمن به وسعت ۱۵۰ تا ۱۸۰ کیلومتر مربع می شد که در اشغال نیروهای عراقی بود. عوارض حساس منطقه، رودخانه کارون و دو جاده اهواز - آبادان و ماهشهر - آبادان بودند و عوارض مصنوعی منطقه نیز بیشتر شامل مواضع و استحکامات دشمن نظیر خاکریزهای متعدد، مواضع تانک، سنگرهای اجتماعی و انفرادی می شدند. با توجه به اهمیت دو پل قصبه حفار برای دشمن که به منزله معبر و محل اتصال عقبه های او در شرق کارون بودند، مواضع و استحکامات فراوان و تعداد زیادی نیروی رزمی در این دو محور وجود داشتند.

وضعیت دشمن

دشمن برای استقرار در منطقه سرپل، واقع در شرق رودخانه کارون، دچار تناقض بود؛ از یک سو به لحاظ اهمیت منطقه و ضرورت حفظ آن می بایست از نیروی بسیاری استفاده می کرد و از سوی دیگر، با توجه به محدودیت عقبه خود، تجمع این میزان نیرو برایش ناممکن بود. در عین حال، شناخت عراقی ها از توان نیروهای خودی در عقب راندن دشمن - به ویژه پس از ناکامی ارتش در عملیات های سوم آبان ۱۳۵۹ و بیستم دی ۱۳۵۹ - آن ها را مطمئن کرده بود که مورد تعرض جدید قرار نخواهند گرفت. استعداد و آرایش یگان های دشمن در این منطقه برابر اسناد به دست آمده از تیپ ۸ مکانیزه ارتش عراق در ۲۶ مرداد ۱۳۶۰ عبارت بودند از:

- ۱- تیپ ۸ مکانیزه از لشکر ۳ زرهی که به سه گردان مکانیزه و یک گردان تانک در شمال سرپل و جنوب سلمانیه مواضع پدافندی را اشغال و تحکیم کرده بود.
- ۲- تیپ ۶ زرهی از لشکر ۳ زرهی که با سه گردان تانک و یک گردان مکانیزه در قسمت مرکزی و شرقی در شمال جاده ماهشهر - آبادان مستقر بود.
- ۳- تیپ ۴۴ پیاده از لشکر ۱۱ پیاده، که با یک گردان تحت امر لشکر ۳ زرهی در قسمت جنوبی منطقه سرپل و جنوب جاده ماهشهر - آبادان پدافند می کرد.
- ۴- تیپ ۱۲ زرهی لشکر ۳ در غرب کارون در احتیاط قرار داشت و گردان های تانک الطارق و سیف سعد و چند گردان جیش الشعی، گردان پیاده از تیپ ۴۴ و گردان ۱ از تیپ ۳۳ نیروی مخصوص نیز در منطقه شرق کارون استقرار داشتند.

برابر شواهد، قرائن و اسناد موجود، در پی گسترش حملات رزمندگان اسلام به منطقه اشغالی سرپل در نیمه اول سال ۱۳۶۰، دشمن دچار اضطراب شده و احتمال حمله نیروهای خودی را پیش بینی می کرد. بااین حال، عراقی ها همچنان به استقرار در مناطق اشغالی اصرار داشتند و این امر بدین دلیل بود که عراقی ها تصور می کردند که نیروهای اسلام از انجام دادن عملیات دقیق و برنامه ریزی شده در سطحی گسترده ناتوان هستند. در واقع فرماندهی عراق احتمال تدارک حمله از محور شرق رودخانه را پیش بینی می کرد اما به هیچ وجه تصور نمی کرد این حمله، گسترده و همه جانبه باشد.

- ۵- استعداد دشمن در این منطقه برابر یک لشکر تقویت شده بود، ضمن این که فرمانده سپاه سوم می توانست از احتیاط لشکرهای ۵ مکانیزه و ۹ زرهی که در جنوب غربی اهواز و سوسنگرد مستقر بودند، برای تقویت لشکر ۳ زرهی استفاده کند.

طرح عملیات

الف (اهداف و ماموریت

هدف اصلی عملیات، انهدام نیروهای دشمن در شرق رودخانه کارون و تصرف و تامین منطقه بود. در طرح اولیه سپاه آمده بود:

سپاه پاسداران انقلاب اسلامی مستقر در آبادان و دارخوین و ماهشهر ماموریت دارند تا به هماهنگی و همکاری کامل لشکر ۷۷ پیاده خراسان از محور فیاضیه و دارخوین به طور گسترده و از سه محور ایستگاه ۱۲ و ایستگاه ۷ و جاده ماهشهر - آبادان تک نمایند و نیروهای دشمن را که از کنار کارون تا جاده ماهشهر - آبادان گسترش داشتند، به طور کامل محاصره و بعد از انهدام دشمن، در منطقه متصرفه پدافند نمایند.

سران نظامی امیدوار بودند با انجام عملیات ثامن الائمه علیه السلام تهدید احتمالی دشمن برای تصرف آبادان که عراق آن را به صورت اهرم فشاری علیه ایران در تبلیغات خود مورد استفاده قرار می داد، خنثی شود. از سوی دیگر، در این عملیات پس از پاکسازی شرق رودخانه کارون، نیروهای خودی از خطوط پدافندی آزاد شده و امکان به کارگیری آن ها در مراحل بعدی آزاد سازی مناطق اشغالی فراهم می شد.

ب (سازمان رزم خودی

ترکیب نیروهای عمل کننده در این عملیات، شامل ارتش، سپاه، بسیج و نیروهای ژاندارمری به این شرح بود

- لشکر ۷۷ با سه تیپ شامل ۹ گردان نیروی پیاده

- سپاه پاسداران انقلاب اسلامی با ۱۶ گردان نیروی پیاده که در سازمان سه قرارگاه تیپی عمل می کرد

- تیپ ۳۷ زرهی شیراز

- گردان ۲۵۱ تانک از لشکر ۱۶ زرهی

- گردان ۱۰۷ ژاندارمری

- گروه رزمی ۲۹۱ تانک

- جهاد سازندگی، علاوه بر احداث جاده وحدت در فروردین ۱۳۶۰، امور مقدماتی مهندسی عملیات را انجام داد.

پس از حذف بنی صدر برای نخستین بار بود که نیروهای عمل کننده در چنین مقیاسی با هم ترکیب شده به نحو شایسته ای با یکدیگر همکاری و هم آهنگی می کردند، چنان که این اقدام، الگوی مناسبی برای ادامه همکاری ارتش و سپاه در سایر عملیات ها شد.

ج) طرح مانور

در طرح مانور، سه محور عمده و یک محور فرعی برای انجام عملیات در نظر گرفته شده بود: محور شمالی شامل منطقه دارخوین و محمدیه و محور جنوبی شامل محور فیاضیه و ایستگاه ۷ بود. بر اساس این طرح، تلاش فرعی نیروها برای پشتیبانی نیز در محور جاده ماهشهر - آبادان انجام می شد. در این میان، محور دارخوین و فیاضیه با هدف تصرف و تامین پل های **حفار و قصبه** دارای اهمیت بیشتری بودند و در صورت برخورداری نیروهای خودی از سرعت عمل، امکان انهدام و اسارت بسیاری از افراد دشمن در این محور وجود داشت. و همین ضرورت، در آرایش نیروها مؤثر بود، که به این ترتیب مشخص شد:

محور دارخوین - محمدیه: پنج گردان از سپاه (چهار گردان آفندی و یک گردان احتیاط) و سه گردان از ارتش (دو گردان آفندی و یک گردان احتیاط) و یک گردان تانک در احتیاط و پشتیبانی.

محور فیاضیه: پنج گردان از سپاه (چهار گردان آفندی و یک گردان احتیاط) و سه گردان از ارتش (یک گردان آفندی و دو گردان احتیاط).

محور جاده ماهشهر - آبادان: دو گردان از سپاه (یک گردان آفندی و یک گردان احتیاط) و دو گردان از ارتش (یک گردان آفندی و یک گردان پدافند).

برای پشتیبانی عملیات، سه گردان توپخانه و ۵۰ قبضه سلاح پدافند هوایی در نظر گرفته شده بود.

در مجموعه، به نظر می‌رسید، دشمن به دلیل برخورداری از نیروهای احتیاط و به ویژه امکان به کارگیری لشکرهای ۵ مکانیزه و ۹ زرهی تحت امر سپاه سوم، در موضع برتری قرار داشت، لیکن نیروهای خودی با توجه به شناخت دقیق از دشمن، ویژگی برتر عملیاتی، ترکیب جدید سپاه و ارتش - که پیش از این هرگز در این سطح وجود نداشت - و بهره‌برداری مناسب از زمین، از موقعیت بهتری برخوردار بودند. افزون بر این، دشمن به لحاظ درک و باوری که از توان نیروهای خودی داشت، به طور نسبی در غافل‌گیری به سر می‌برد و این عوامل در مجموع می‌توانست دست یابی به پیروزی را آسان کند.

در این میان، افزایش قابل توجه نیروهای سپاه در مقایسه با عملیات‌های پیشین و نقش طراحان نظامی سپاه در طرح ریزی و هدایت عملیات، از جمله ویژگی‌های عملیات ثامن الائمه علیه السلام و عامل برتری نیروهای خودی در برابر دشمن بود.

بدین ترتیب، عملیات ثامن الائمه علیه السلام به منظور شکستن محاصره آبادان و انهدام نیروهای دشمن در شرق رودخانه کارون پس از آماده‌سازی مقدمات آن، آغاز شد.

شرح عملیات

عملیات در ساعت ۱ بامداد روز پنجم مهر ۱۳۶۰ آغاز شد. قوای ایران در ساعات نخست عملیات، باتهاجم به مواضع دشمن و در هم شکستن مقاومت نیروهای آنان، خاکریزهای اول دشمن را تصرف و تأمین کردند. مقاومت اولیه نیروهای عراقی در برخی از محورها و به ویژه تداوم آن در منطقه پل حفار، نشان دهنده هوشیاری نسبی دشمن بود. بنابر گزارش اسیران عراقی، اسارت یکی از نیروهای خودی در منطقه عملیاتی تیپ ۸ مکانیزه در محور دارخوین سبب هوشیاری دشمن شده بود، ولی شناخت نادرست فرماندهان نظامی عراق نسبت به توان نیروهای خودی که بر مبنای برآوردهای عملیات‌های ناکام پیشین ایجاد شده بود، سبب شد در برابر حمله نیروهای خودی واکنش مناسبی نشان ندهند.

با روشن شدن هوا و ادامه پیشروی نیروهای خودی از محور شمالی به سمت پلماردو تهدید عقبه نیروهای دشمن، نخستین ضربه شکننده بر نیروهای عراقی وارد آمد. باین حال، نیروهای دشمن در منطقه پل حفار همچنان مقاومت می‌کردند. گسترده‌گی محوره‌های تهاجم و عقب ماندگی دشمن سبب شد تا نیروهای خودی با به دست گرفتن ابتکار عمل و ادامه پیشروی در محوره‌های مختلف، دشمن را تحت فشار قرار دهند.

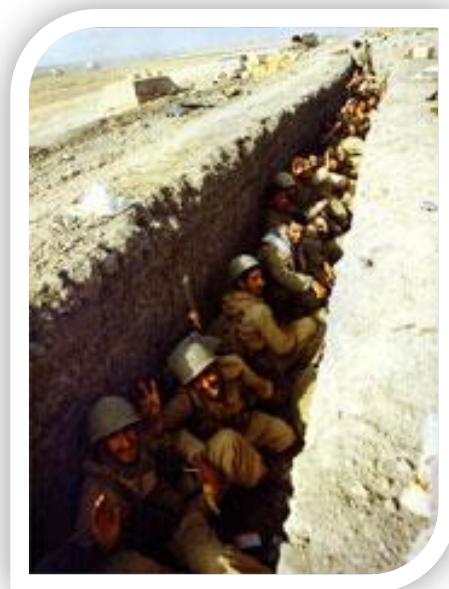
از سوی دیگر، در پی تغییر وضعیت میدان نبرد، فرماندهی نیروهای دشمن تلاش می کرد تا تاریک شدن هوا به مقاومت در پل حفار ادامه دهد. دشمن قصد داشت، باتقویت منطقه، ابتدا منطقه سرپل را حفظ کند و پس از آن، با نصب پل روی رودخانه کارون، نیروهای محاصره شده را نجات دهد و سپس، با استقرار در منطقه غرب رودخانه کارون، از ادامه پیشروی نیروهای خودی جلوگیری کند.

بر همین اساس، دشمن در اولین اقدام با وارد کردن تیپ ۱۰ زرهی گارد جمهوری، سعی کرد، پل حفار را حفظ کرده و با استقرار تیپ ۱۶ زرهی از لشکر ۶ زرهی درغرب رودخانه کارون، از پیشروی نیروهای خودی جلوگیری کند. تهاجم رزمندگان به نیروهای تیپ ۱۰ سبب شد تا این نیروها در همان لحظات اولیه حضور در منطقه سرپل، محاصره شده و عقب نشینی کنند، در صورتی که اگر در حمله به تیپ ۱۰ تأخیر صورت می گرفت، بی گمان نیروهای تیپ ۱۰ دشمن پس از حضور در منطقه، دست به ضد حمله می زدند.

با آزاد شدن جاده ماهشهر - آبادان در ساعت ۸:۳۲ بامداد روز پنجم مهر و پیشروی نیروهای خودی از شمال به جنوب و تصرف پل قصبه، امکان مقاومت از عراقی ها گرفته شده بود.

در بعد از ظهر همان روز بخشی از پل حفار تصرف شده بود ولی عراقی ها برای باز نگه داشتن عقبه نیروهای محاصره شده خود در شرق کارون، همچنان مقاومت می کردند، چنان که با تاریک شدن هوا حرکت ستون نیروهای دشمن از اهواز به سمت خرمشهر دیده می شد.

بدین ترتیب، روز اول عملیات در حالی به پایان رسید که دشمن به دلیل عقب ماندگی، توان مقابله با نیروهای خودی را نداشت و تنها، به تاریک شدن هوا، باز نگاه داشتن پل حفار برای تقویت منطقه و یا امکان عقب نشینی نیروهای محاصره شده امید بسته بود. در روز دوم عملیات (ششم مهر)، در حالی که پیشروی نیروهای خودی همچنان ادامه داشت، دشمن واکنش جدی از خود نشان نداد و از بعدازظهر همان روز نیروهای عراقی به تدریج تسلیم شده و یا عقب نشینی کردند و سرانجام در پایان این روز عملاً منطقه سرپل دشمن آزاد شد.

در روز سوم عملیات نیز در پی پاکسازی منطقه، محاصره آبادان به پایان رسید و فرمان امام خمینی مبنی بر شکستن حصر آبادان، در مدت ۴۸ ساعت آفند تحقق یافت و نیروهای خودی پس از پاکسازی کامل منطقه، در ساحل شرقی رودخانه کارون

استقرار یافتند. در این عملیات علاوه بر آزاد سازی منطقه اشغالی در شرق رودخانه، بخش وسیعی از نیروهای خودی - که درگیر پدافند در منطقه بودند - آزاد و برای عملیات های بعدی آماده شدند.

نتایج عملیات ثامن الائمه علیه السلام

در این عملیات سلحشوران اسلام به نتایج مهمی دست یافتند، از جمله:

- ۱- ساحل شرقی رودخانه کارون تصرف و تامین گردید
 - ۲- آبادان از محاصره یک ساله خارج شد.
 - ۳- بیش از ۱۵۰ کیلومتر مربع از اراضی اشغال شده، آزاد گردید.
 - ۴- بیش از ۳ هزار نفر از نیروهای دشمن کشته و زخمی شدند و ۱۶۵۶ نفر نیز به اسارت در آمدند.
 - ۵- تعداد ۹۰ دستگاه تانک و نفربر، ۱۰۰ دستگاه انواع خودرو دشمن منهدم گردید و تعداد ۳ فروند هواپیما و یک فروند هلیکوپتر عراق نیز سرنگون شدند.
- همچنین ۱۰۰ دستگاه تانک، ۶۰ دستگاه نفربر، ۳ دستگاه لودر و ۱۵۰ دستگاه خودرو به غنیمت گرفته شد.

صدام پس از این شکست ۷ تن از فرماندهان خود را تیرباران کرد.

با توجه به نقش شجاعانه لشکر ۷۷ پیاده با تصویب شورای عالی دفاع در تاریخ یازدهم مهر ۱۳۶۰، به لشکر پیروز خراسان تغییر نام داد.

پیامدهای شکسته شدن محاصره آبادان

موفقیت عملیات ثامن الائمه علیه السلام در ابعاد مختلف پیامدهایی به همراه داشت که آن را در دو محور عمده، داخلی و خارجی ارزیابی می کنیم.

الف - پیامدهای داخلی

- ۱- با انجام موفقیت آمیز اولین عملیات وسیع ایران در جبهه ها ، روحیه نیروهای رزمنده تقویت وتوانمندان تر از پیش به نبرد با دشمن پرداختند.

- ۲- از نظر سیاسی وضعیت سیاسی کشور منسجم تر شد و کمتر از یک هفته بعد از این عملیات، مردم با شرکت در سومین انتخابات ریاست جمهوری، حضرت آیت الله خامنه ای را به ریاست جمهوری برگزیدند، که این امر منجر به موفقیت بیشتر در سیاست های خارجی نظام نیز گردید.
- ۳- با تثبیت دولت اسلامی و وحدت نظر مسئولین نظام، موضع گیری های قاطعانه و به موقعی در قبال مسائل خارجی انجام گرفت.

ب: پیامدهای خارجی

مهم ترین پیامد خارجی این عملیات تشکیل شورای همکاری خلیج فارس توسط کشورهای حاشیه جنوبی خلیج فارس، به منظور جلوگیری از گسترش و نفوذ انقلاب اسلامی و یاری رساندن به رژیم متجاوز عراق بود، همچنین تحرکات نظامی امریکا در خلیج فارس به منظور اعمال فشار بر ایران و حمایت از کشورهای منطقه بیشتر شد.

آمریکا با اعزام ناوگان نظامی خود در خاورمیانه و آب های دریای عمان، مانورهایی انجام داد و تهاجم تبلیغی گسترده ای را علیه ایران آغاز کرد و با نشر اکاذیب و شایعات، وحشت بی مورد رژیم های منطقه را از ایران بیشتر کرد.